

Dagens frågor

Högskolelagen

Den centrala organisationskommittén för högskolereformen, H75 kallad, har nu avlämnat en diger lunta författningsförslag, som skall bilda ramen kring den nya högskolelagen. Verket kröns med ett förslag till högskolelag, där de grundläggande bestämmelserna finns samlade.

Enligt modernt bruk har kommittén också försökt sammanfatta målen för utbildningen och forskningen i en sk ändamålsparagraf. Dess första stycke lyder sålunda: "Utbildningen, forskningen och utvecklingsarbetet skall främja demokrati och välfärd, kulturell utveckling och social förändring samt förståelse för andra länder och för internationella förhållanden."

Bortsett från att paragrafen – liksom för övrigt flertalet andra paragrafer i den voluminösa författningstexten – saknar all stilistisk lyftning, ger den upphov till ett par principiella reflektioner. Vilket syfte skall en portalparagraf av detta slag fylla? Skall den vara en kort sammanfattning av den politiska viljeinriktning som ligger bakom reformen, men i övrigt inte "tillämpas" i den meningen att den tjänar som vägledning i konkreta situationer? Skall, för att ta ett exempel, åtgärder som kan motverka social förändring anses direkt stridande mot högskolelagen?

Så länge man rör sig med allmänna honnörsord av typ frihet och demokrati, som alla hyllar, så är denna principfråga av föga praktiskt intresse. Det är då knappast troligt att någon kommer att återropa lagparagrafen för att hindra ett visst beslut från att fattas. Annorlunda ställer det sig om paragrafen till sitt innehåll är kontroversiell eller tve tydlig. Detta är utan tvivel fallet här, eftersom bland annat uttrycket "social förändring" har en klar partipolitisk valör. Socialdemokratin har velat sätta sitt bomärke på reformen.

Ännu mera betänkligt blir det när man konstaterar, att det inte bara är utbildningen

utan också forskningen som nu skall främja vissa på förhand uppställda mål. Universiteten är i stort sett de enda ställen där verkligt fri forskning fortfarande förekommer. I alla andra sammanhang är forskningen styrd i ett eller annat avseende. Men nu skall, om man får tro högskolelagen, också denna obundna forskning främja vissa på förhand uppställda mål. Kan det verkligen uteslutas att ändamålsparagrafen kan komma att åberopas i kampen mot en inopportun forskare? Har professor Wilhelm Sjöstrands pedagogiska forskning främjat social förändring av det slag socialdemokraterna främst har i tankarna, för att nu ta ett exempel ur högen?

Även om det inte är troligt att det blir några dramatiska förändringar av forskningens villkor på grundval av högskolelagens portalparagraf, så bör riksdagen tveklöst ändra förslaget på den här punkten. Universitetsforskningen bör – inom de ramar som de fasta forskartjänsterna utgör – fortfarande få ägnas ett fritt och obundet sanningssökande.

SACO:s och Sveriges Förenade Studentkårers representanter har i H75 reserverat sig mot högskolelagens andra paragraf. Det är med andra ord studenterna och de akademiska lärarna som genom sina företrädare sagt ifrån. Det borde Sveriges riksdag också ha förstånd att göra.

Dagspressens upplageutveckling

Dagspressen befinner sig i en prekär situation. Det framgår av de uppgifter som AB Tidningsstatistik redovisar om den samlade upplageökningen. Den är endast 4 promille för första halvåret 1976 i jämförelse med samma tid förra året. Kostnadsökningarna når däremot tvåsiffriga tal när det gäller många poster. De för rationalisering svåråtkomliga lönekostnaderna ökade tex på DN från 307 milj kr 1974 till 376 milj 1975 och i

procent av omsättningen från 43,2 till 45,0.

Inom genomsnittstalet för upplageutvecklingen ryms dock betydande skillnader. Extremfallen är Svenska Dagbladets ökning med 7 500 ex och Aftonbladets minskning med 18 500. Dagens Nyheter har förlorat 8 000 ex och Expressen 3 500. Det innebär en total minskning av morgontidningsläsandet i Stockholm med 500 ex (den riksspridda komplementtidningen Dagen kan lämnas utanför resonemanget – den har emellertid ökat med 1 000 ex). För Stockholms kvällstidningars del är den sammanlagda tillbakagången 22 000 ex.

En i och för sig glädjande omfördelning till förmån för morgonpressen har ägt rum i Stockholm. Svenska Dagbladets uppgång förklaras naturligtvis till stor del av att tidningen fått möjligheter att konkurrera på jämnare villkor men hänger säkerligen också samman med det politiska klimat som varit rådande inte minst i Stockholmsområdet. Aftonbladets starka tillbakagång bestyrker en sådan tes. AB:s läge måste te sig speciellt bekymmersamt som man står inför planerna på ett nytt kostnadskrävande tidningshus efter det vanvettiga tilltaget att avvisa samproduktion med DN. Kan vi nu vänta ett förslag om presstöds också till andratidningar med eftermiddagsutgivning?

Morgontidningarna i Malmöområdet, Sydsvenska Dagbladet och Arbetet, ökar båda med 700 ex vardera. En betydligt större frammarsch har gjorts av Skånska Dagbladet, +1 500 ex till 31 000; den brukar ju inte räknas till storstadspresen eftersom den är mest spridd på den omkringliggande landsbygden. Söndagsutgivningen i samarbete med Arbetet har med säkerhet spelat en roll för vändningen av Skånskans kräftgång till en positiv utveckling men de allmänpolitiska tendenserna saknar nog inte heller betydelse i det fallet.

I Göteborg har den enda där utgivna morgontidningen, Göteborgs-Posten, ökat med

drygt 1 000 ex. Kvällstidningarna utanför Stockholm har rakt motsatt utveckling: medan GT lägger ytterligare 5 000 ex till de tidigare framgångarna – ökningen är den andra i storleksordning efter SvD – minskar Kvälls-Posten i Malmö ännu ett år, nu med 3 000 ex. Det skulle inte förvåna om KvP:s först så framgångsrika nydaning är en lättköpt journalistik som man snart tröttnar på.

Landsortspresen i allmänhet uppvisar hyggliga siffror och ett genomsnittligt plus på 1,5 procent. Framgångsrikast är faktiskt den lilla socialdemokratiska Länstidningen i Östersund med ett plus på 2 000 ex till 14 000 ex. Det är i och för sig inte överraskande efter den klara försämringen av Östersunds-Posten (som numera övertagits av centerpartiet). Den minskar från 35 000 till drygt 34 000 ex. Efter länstidningen följer ytterligare två socialdemokratiska tidningar: Sydöstra Sveriges Dagblad och Västerbottnens Folkblad (om man bortser från SKD) med ökning på vardera 1 500 ex.

I övrigt är det enbart borgerliga tidningar som har ökat upplagan med mer än 1 000 ex: Vestmanlands Läns Tidning, Barometern, Norrbottens-Kuriren, Skaraborgs Läns Annonsblad, Hallands-Posten och Motala Tidning. Beträffande de "jämna" tidningsorterna kan sägas att Arbetarbladet knappt in något på Gefle Dagblads försprång. Också Folket har minskat avståndet till Eskilstuna-Kuriren, som dock har ett betydande försprång. Falu-Kuriren har däremot dragit ifrån andratidningen Dala-Demokraten något.

I politikens öken

När en kristen namninsamling i en idépolitiskt viktig fråga för något mer än ett decennium sedan samlade nära 2 miljoner röster, fick detta en långsiktig effekt i svensk politik, som knappast förutsetts av initiativtagar-

na. Namninsamlingen skapade ett opinionsmässigt underlag för bildandet av ett specifikt kristet parti a. samma typ som finns i Danmark och Norge.

Men det politiska klimatet blev kärt för det nyttillkomna partiet Kristen Demokratisk Samling. I val efter val har det stannat under 2 %-nivån. Sedan 4 %-spärren införts har KDS' situation blivit än svårare. Eftersom människor inte gärna vill se sina röster bortkastade har partiet fått uppleva att dess sympatisörer icke kunnat mobiliseras tillfullo. Många har helt enkelt inte velat ta risken av att rösta på ett parti, när det är högst tvivelaktigt om detta kan komma över 4 %-spärren.

Sådana erfarenheter ger – inom parentes sagt – anledning att pröva om inte 4 %-spärren är för hård. Dess psykologiska verkan utövar i realiteten en starkare återhållande kraft än vad som ursprungligen torde ha avsetts. Troligen kan man sätta spärren någon procent lägre utan att därför riskera att det parlamentariska systemet bringas ur funktion genom en alltför talrik och brokig partiflora. Meningen är ändå inte att förhindra varje ny partibildning att efter väljarnas prövning vinna reellt inflytande.

För att återvända till problematiken kring KDS bör det sägas rent ut att partiet och dess uppträdande under de senaste åren varit en veritabel olycka för den demokratiska oppositionen gentemot den så länge regerande socialdemokratin. AV SIFO:s opinionsmätningar framgår nämligen att ca 3/4 av partiets röstande kommer från grupper med borgerlig åskådning, som med hög grad av sannolikhet skulle ha röstat på något av de borgerliga partierna i de senaste riksdagsvalen, om KDS inte funnits eller om det nöjt sig med att ställa upp endast i kommunalvalen intill dess det vunnit erforderlig styrka. Om så varit fallet 1973 skulle vi med säkerhet ha fått en borgerlig regering. Men då gick 90 388 KDS-röster förlorade på grund

av 4 %-spärren, varav alltså det överväldigande flertalet skulle ha kommit ett borgerligt parti till godo.

Efter årets val förestår en smärtsam omprövning av målsättning, arbetsmetoder och resurser för KDS och dess ledning. Förmodligen skulle partiet ha mycket att vinna genom att koncentrera sig på kommunalpolitiken samtidigt som det sökte en bred samverkan med de kristna grupperna i de borgerliga riksdagspartierna. Hos dessa har KDS möjligheter att vinna gehör och hjälp – alls inte, däremot, hos socialdemokraternas sk broderskapsrörelse, vilken alltmer framstår som en av Rörelsens många fångstarmar, kallhamrat utnyttjad för syften som måste vara kristet inspirerade människor djupt främmande.

Antisemitism i Sovjetunionen

Antisemitism och judeförföljelser är gamla företeelser, men orsakerna har aldrig riktigt kunnat förklaras. Man skulle tycka att de borde vara omöjliga i moderna samhällen, men Hitlers Tyskland visade att det inte förhöll sig så. När samhällets drägg fick regera, tog sig antisemitismen förfärliga uttryck.

Antisemitismen finns i vart fall kvar i Sovjetunionen, fastän inte i nazistiska former. I Ryssland förekom den sedan gammalt, men med revolutionen skulle den enligt Lenin försvinna. Hans åsikt var grundad både på teorier om människans rättigheter oberoende av ras och på det praktiska faktum, att så många av de främsta bolsjevikerna var judar. Stalin återgick till det gamla. Den sista stora utrensning, som han satte i gång, var riktad mot läkare i Leningrad och var klart antisemitisk. Han hann inte fullfölja den, och den avbröts med hans död, men antisemitismen har han lämnat i arv till sitt parti.

Den är nu nationalistiskt motiverad. En rysk jude, som vill lämna Sovjetunionen för att flytta till Israel, kritiserar redan genom

att ha denna önskan själva sovjetstaten. Han behandlas därefter. I årtal får han vänta på utresetillstånd – i Sovjetunionen stiger inga politiker upp och talar om andan från Helsingfors! Han får avsked från sitt arbete. Han kallas parasit. Hans barn trakasseras i skolan. Förföljelserna sätts omedelbart in.

I Stockholm berättade professor Boris Rubenstein från Israel enligt referat i SvD den 15 juni om sina egna erfarenheter, som var just de ovannämnda. Han tillade, att situationen blir allt svårare för judar i allmänhet. De sovjetiska myndigheterna tycks nu inrikta sig på barnen. Det blir vanligare att judiska barn får sämsta betygen, så att de utestängs från vidare utbildning. En ny generation av judiska intellektuella vill man inte längre ha.

Man fäster sig vid metoden. Kommunistpartiet tvingar lärare att ge falska betyg åt vissa elever. Så kan styrning gå till i ett genomsocialiserat land. I Sovjetunionen sker styrningen utifrån de drabbades ras. På något annat håll kan den ske efter något annat.

Emellertid är det inte bara barn som råkar illa ut. Telford Taylor, en av de amerikanska åklagarna i Nürnberg, har på äldre dagar följt upp hur judar behandlas av sovjetiska domstolar. I sin bok "Courts of Terror. Soviet Criminal Justice and Jewish Emigration" (Knopf, Boston 1976) visar han hur judar som sökt utresetillstånd straffas med årtals lägerarbete för struntsaker eller för konstruerade "brott", och detta i strid mot Sovjetunionens egna lagar. Det är tydligt att också domstolarna står under partiets order när det gäller förföljelser av judar.

Sovjetiska nobelpristagare behandlas visserligen annorlunda. Men de är få, och om kommunistpartiet får råda kommer de tydligen att bli färre.

En födelsedagsfest

Några veckor före valdagen cirkulerade i pressen upplysningar om en födelsedags-

fest. Vanligen hör sådana hemma på tidningarnas familjesidor eller i sk kändisreferat. Men den här gången hade de politiskt intresse; de visade hur det kan gå till inom den socialistiska aristokrati, som växt fram här i landet.

Alltnog, ordföranden i Kooperativa Förbundet, kommunalrådet (s) i Uppsala, Hans Alsén, fyllde 50 år. Han är en bemärkt man och tillfället var alltså betydande. Att han ville se sina vänner och medarbetare på en middag var naturligt. Ingen behöver förvåna sig över att middagen hölls på Folkets Hus – KF och FHR är som bekant bröder i Rörelsens stora organisationsfamilj. Ej heller bör man ondgöra sig över att de 170 gästerna genomgående serverades champagne. Om hr Alsén ville ha det festligt, var det ju hans ensak.

Vad som däremot – med rätta – föranlett beska kommentarer var att notan på tillställningen betalades av Kooperativa Förbundet. De många och små Konsummedlemmarna fick alltså nöjet att betala KF-ordförandens födelsedagskalas. Detta var onekligen varken jämlikt eller anständigt, och åtskilliga inom den äldre socialdemokratiska generationen med dess i regel frugalare vanor lär ha rynkat ögonbrynen.

Även utanför denna krympande krets finns det anledning till bekymmer över incidenten. Förr i världen var politisk makt självklart förbunden med personlig vällevnad på det allmännas eller den egna organisationens bekostnad. I vår tids folkstyrda samhälle ses i princip sådant med ogillande.

Socialdemokratin har emellertid under sin långa maktperiod tillägnat sig fasoner i detta hänseende som i ordets egentliga mening är reaktionära. I ordstävets heter det "börja med en knappnål och sluta med en silverskål". Här är det tvärtom: efter att ha utvecklat ett storartat system för institutionell korruption – dvs man låter egna majoriteter i stat, landsting och kommuner bevilja den

egna apparaten och dess folk privilegier och ekonomiska förmåner på det allmännas bekostnad – har man börjat tappa känslan för nödvändigheten av personlig integritet. Är man pamp så är man, och betar sig därefter.

När det är fråga om sådant gäller inte de upphöjda jämlikhetsideal som man slår omkring sig med i propagandan och efter för många försöker tvinga på sina medmänniskor. I "en socialistisk demokrati" skall härskarna ha champagne. Här liksom inom hela östblocket demonstrerar det socialistiska överskiktet att jämlikheten avser bara den stora likriktade och lydiga massan. Eller som Erik Axel Karlfeldt uttryckt sammanhanget "... ty lett det är att vara proletär för den som har en gentlemans begär".

Vid Maos bortgång

Med Ordföranden Mao har den siste av vår tids store revolutionärer gått bort. Hitler och Stalin gick före honom, båda vid yngre år. Marskalk Tito brukar ibland räknas som den fjärde store, men om inte i leverne så i varje fall i revolutionär lära måste han föras till en lägre ordning än de andra.

Mao Tse-tung var anhängare av Lenin. Han respekterade Stalin så länge denne levde, men han övertog aldrig dennes metoder. Han kunde också hårt rensa bland sådana som visat sig inte hålla måttet, men Stalins blodiga utrensningar varken gillade han eller försökte han efterlikna. Avrättningar förekom under hans revolution liksom förföljelser av motståndare, men hans specialitet blev att låta uppfostra dem som inte följde med. Hjärntvätt och indoktrinering var hans vapen, som han använde med utomordentlig precision.

Schismer mellan Kina och Sovjetunionen kom efter Stalins död, då dennes efterträdare trodde sig självklart kunna övertaga hans ställning i den stora kommunistiska familjen. De bedrog sig. Stalin hade under kriget

varit påfallande ovillig att erkänna Mao och hans revolution. Enligt den rätta läran skulle revolutionen stödja sig på arbetarklassen. Mao hade ingen sådan att tillgå i Kina och stödde sitt uppror mot Chiang Kai-shek på bönderna. Att han lyckades har de ryska teoretikerna aldrig velat acceptera. Detta var en av de ursprungliga anledningarna till den schism mellan Moskva och Peking, vilken sedan alltmera utvecklats och som Maos död inte synes göra slut på. I den kinesiska kommunikén av den 9 september anfördes uttryckligen som en av den store bortgångnes förtjänster hans kamp mot revisionismen, som hålles vid liv "av en samling sovjetiska renegater", dvs av Bresjnev och andra.

I sin inrikespolitik skiljde sig Mao tydligt från sina kommunistiska bröder. Han bekämpade partibyråkratin, som blomstrar så friskt i andra socialistiska länder. Parollen om de hundra blommorna som skulle få växa fritt och som till en början var så svår att förstå, var riktad mot byråkraternas inflytande. Kulturrevolutionen hade samma syfte. Att denna släpptes lös av Mao är säkert. Att han hade vissa svårigheter med att fånga in den igen är en annan sak. Den väckte starkare gensvar särskilt bland ungdomen än förmodligen någon kunnat räkna med.

Det är påfallande hur mycket Mao verkade genom det skrivna ordet. Hitlers Mein Kampf kunde ingen förnuftig människa läsa, och Stalins skrifter lästes visserligen, men knappast med nöje. Maos lilla Röda var däremot lättläst – en bok fylld av enkla vardags-sanningar, formulerade som nya. Ingen skall kunna taga ifrån Mao hans storhet som revolutionär skribent, även om marxistiska teoretiker måste ha vissa svårigheter med att finna ut vari hans verkliga originalitet ligger.

Mao måste förklaras ur sitt ursprung från kinesiska bönder. Han stod på jorden, på Kinas jord. Han är en av de få politiska personligheter om vilka man vid deras bortgång med någon säkerhet kan säga, att de inte bara blir en kort episod i sitt lands historia.